

3) Поняття «здійснення повідомлення про підозру» слід тлумачити як складання самого тексту повідомлення, вимоги до якого визначено положеннями ст. 277 КПК України, так і його безпосереднє вручення, порядок чого передбачено ст. 278 КПК України.

Отже, можемо з упевненістю констатувати, що процесуальний порядок повідомлення про підозру особам, які користуються недоторканістю, потребує вдосконалення, адже положення КПК України з цього приводу мають загальний та неоднозначний характер. Окрім того, в КПК України окремі аспекти означеного питання взагалі не врегульовані, що в практичній площині призводить до застосування норм за аналогією.

Список використаних джерел:

1. Тертишник В.М. Кримінальний процес України. Особлива частина: підручник: академічне видання. К.: Алерта, 2014. 420 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / відп. ред. С. В. Ківалов, С. М. Міщенко. Х.: Одиссей, 2013. 1104 с.
3. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 р. № 1861-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>.
4. Конституційне звернення адвоката О.В. Кучера. URL: <http://ccu.gov.ua:8080/doccatalog/document?id=313533>.
5. Татаров О.Ю., Мірковець Д.М. Повідомлення про підозру: проблеми кримінальної процесуальної регламентації. Митна справа. 2015. № 1(2.2). С. 265–271.
6. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 р. № 776/97-ВР. Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 20. Ст. 99.

УДК 343.131(477)

СТАНКОВИЧ М.І.

**СПІВВІДНОШЕННЯ МЕЖ І МЕТИ ДОКАЗУВАННЯ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Статтю присвячено встановленню співвідношення меж і мети доказування у кримінальному провадженні. У цьому контексті проаналізовано співвідношення понять «обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні» і «обставини, які мають значення для кримінального провадження». Зроблено висновки про те, що встановлення обставин, які мають значення для кримінального провадження, як мети доказування, обумовлює необхідність здійснення доказування фактичних підстав ухвалення будь-яких процесуальних рішень. Отже, доказування у кримінальному провадженні здійснюється в межах обставин, які є необхідними та достатніми для прийняття процесуальних рішень.

Ключові слова: доказування у кримінальному провадженні, межі доказування, предмет доказування, мета доказування, обставини, які підлягають доказуванню, обставини, які мають значення для кримінального провадження.

Статья посвящена установлению соотношения пределов и цели доказывания в уголовном производстве. В этом контексте проанализировано соотношение понятий «обстоятельства, которые подлежат доказыванию в уголовном производстве» и «обстоятельства, которые имеют значение для уголовного производства». Сформулирован вывод о том, что установление обстоятельств, которые имеют значение для уголовного производства, как и цели доказывания, обуславливает необходимость доказывания фактических оснований принятия любых процессуальных

© СТАНКОВИЧ М.І. – аспірант кафедри кримінального процесу (Національна академія внутрішніх справ)

решений. Таким образом, доказывание в уголовном производстве осуществляется в пределах обстоятельств, которые являются необходимыми и достаточными для принятия процессуальных решений.

Ключевые слова: доказывание в уголовном производстве, пределы доказывания, предмет доказывания, цель доказывания, обстоятельства, которые подлежат доказыванию, обстоятельства, которые имеют значение для уголовного производства.

This article is devoted to establishment of a ratio of limits and the purpose of proof in criminal proceedings. In this context the ratio of concepts “circumstances which are subject to proof in criminal proceedings” and “circumstances which matter for criminal proceedings” is analyzed. Conclusion that establishment of circumstances which matter for criminal proceedings as the proof purpose, causes need of proof of the actual bases of adoption of any proceeding decisions is formulated. Thus, proof in criminal proceedings is carried out within circumstances which are necessary and sufficient for adoption of proceeding decisions.

Key words: proof in criminal proceedings, proof limits, a proof subject, the purpose of proof, a circumstance which are subject to proof, circumstances which matter for criminal proceedings.

Вступ. Найважливішим елементом кримінальної процесуальної діяльності на усіх етапах розвитку теорії, науки кримінального процесу та кримінального процесуального законодавства було, є і залишається доказування. Здійснення доказування органічно вплітається в усі форми кримінального провадження, є невід’ємною складовою процесуальних актів як досудового, так і судового провадження.

Лише за умови належного збирання, перевірки та оцінки доказів стає можливим виконання загальних завдань кримінального провадження, зокрема охорона прав, свобод і законних інтересів його учасників. Тільки через здійснення доказування у передбаченому законом порядку відбувається встановлення обставин предмета доказування у кожному кримінальному провадженні, зокрема винності обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення.

Слід зазначити, що із розвитком процесуальної форми, зміною кримінального процесуального законодавства та практики його застосування змінюються й засоби та способи доказування, трансформуються його мета і безпосередні завдання на певній стадії кримінального провадження.

З огляду на це будь-яке теоретичне дослідження питань кримінального процесуального доказування має неабияку наукову цінність, а також практичне значення у контексті удосконалення чинного законодавства та практики діяльності суб’єктів доказування.

У теорії кримінального процесу питання про межі доказування розглядалось переважно у контексті загальної проблематики кримінального процесуального доказування такими авторами, як Ю.М. Грошевий, А.Я. Дубинський, О.В. Капліна, О.П. Кучинська, О.М. Ларін, В.Т. Маляренко, О.Р. Михайленко, М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, М.А. Погорелький, В.М. Савицький, С.М. Стахівський, М.С. Строгович, Л.Д. Удалова, В.П. Шибіко, М.Є. Шумило та іншими. Побіжно розглядалися питання меж доказування вітчизняними авторами, які протягом останніх десятиліть на рівні дисертаційних досліджень вивчали правове становище суб’єктів доказування у кримінальному процесі (С.В. Давиденко, Н.С. Кравченко, Н.М. Обрізан, О.В. Римарчук, Р.Ю. Савонюк та інші), предмет доказування та його особливості у різних категоріях кримінальних проваджень (О.М. Алексійчук, А.М. Анохін, О.І. Антіпова, О.С. Артеменко, Т.М. Барабаш, Б.Л. Ващук, М.І. Гошовський та інші), загальнотеоретичні питання кримінального процесуального доказування та доказів (Д.О. Бочаров, В.В. Гевко, М.В. Дєєв, Л.А. Кірмач, Я.Ю. Конюшенко, Ю.Б. Пастернак та інші) тощо.

Безпосередньо межах доказування у кримінальному процесі були присвячені лише деякі роботи учених переважно ще радянського періоду (Г.М. Мінковський, І.Б. Михайловська, М.З. Курдадзе), а у вітчизняній сучасній науці проблема меж доказування у кримінальному провадженні нещодавно була досліджена у кандидатській дисертації В.С. Гнатенко («Межі доказування у кримінальному провадженні», 2017 р.).

Варто відзначити, що, попри тривале і доволі активне наукове дослідження питань, що стосуються кримінального процесуального доказування, окремі проблеми залишаються мало-

дослідженими або такими, що набули нового змісту у зв'язку зі зміною законодавства, мають неоднозначне трактування у правозастосовній практиці, а тому вимагають особливої уваги на сучасному етапі розвитку науки кримінального процесу.

Однією із таких є проблема співвідношення меж і мети доказування, необхідність та актуальність наукового дослідження якої обумовлюється низкою факторів.

Так, поняття «межі доказування» не має постійного та загальноновизнаного змісту у теорії кримінального процесу і зазвичай пов'язується із категоріями предмета та мети кримінального процесуального доказування. Концептуальна зміна останньої обумовлює необхідність перегляду поняття та змісту меж доказування.

Традиційний підхід до вирішення цього питання є доволі простим: з огляду на те, що відповідно до ч. 2 ст. 91 КПК України доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження, межі доказування у кожному конкретному кримінальному провадженні мають визначатись з урахуванням предмета доказування та інших обставин, що мають значення для цього кримінального провадження.

Водночас змістова відмінність понять предмета доказування (обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні) і обставин, які мають значення для кримінального провадження, не дозволяє достатньо чітко визначити межі доказування у конкретному кримінальному провадженні.

Постановка завдання. Метою статті є встановлення співвідношення меж і мети доказування у кримінальному провадженні.

Результати дослідження. Традиційно у теорії, науці кримінального процесу межі доказування визначаються як сукупність доказів, що відображає глибину дослідження обставин предмета доказування, є достатньою для встановлення його обставин.

Так, автор однієї із перших робіт, в якій межі доказування у кримінальному процесі стали предметом окремого дослідження, Г.М. Мінковський, як і багато інших авторів того періоду, поєднував предмет і межі доказування, зазначаючи, що межами доказування у конкретній справі насправді є межі предмета доказування і в цьому значенні ці поняття повинні використовуватись як ідентичні [1, с. 4].

Попри те, що згодом Г.М. Мінковський скорегував власну позицію, вказавши на неможливість отождошення понять із різним значенням [2, с. 188], у процесуальній літературі як того періоду, так і донині предмет та межі доказування тісно пов'язуються, а інколи і поєднуються.

Так, М.М. Михеєнко вважав, що межі доказування визначають глибину, ступінь дослідження обставин, коло, обсяг доказів і їх джерел, доказових фактів і процесуальних дій, що є необхідними для цього [3, с. 105]. С.М. Стахівський писав, що під межами доказування слід розуміти таку сукупність доказів і їх процесуальних джерел, збирання і дослідження яких забезпечить повне та якісне встановлення усіх обставин предмета доказування і прийняття обґрунтованого рішення у кримінальній справі, а їх правильне встановлення виступає необхідною умовою забезпечення достатньої глибини пізнання відповідних обставин, а також необхідної надійності та переконливості результатів такого пізнання [4, с. 11–12].

Розглядаючи межі доказування та їх важливе значення для встановлення істини, Я.Ю. Коношенко визначає межі доказування як достатність, повноту і достовірність дослідження фактичних даних, що зумовлюють прийняття процесуальних рішень у кримінальному провадженні [5, с. 11].

Розкриваючи співвідношення предмету доказування і меж доказування, М.В. Деєв уявляє їх у вигляді системи координат, на одній осі якої перебуває предмет доказування, на іншій – межі доказування. Просуваючись по осі предмету доказування, ми переходимо від однієї обставини предмета доказування до іншої. А що далі ми просуваємося по осі меж доказування, то глибше і детальніше встановлюємо елементи предмета доказування [12, с. 5].

У дисертаційній роботі, присвяченій межах доказування, В.С. Гнатенко вказує, що предмет та межі доказування є взаємозалежними правовими категоріями, які не можуть розглядатися окремо одна від одної та належать до єдиної системи координат. З гносеологічної позиції, поняття «межі доказування» автор вважає сукупністю достатніх доказів, яка є засобом достовірного пізнання предмету доказування та визначає їх як сукупну змістовно-структурну характеристику доказів у кримінальному провадженні, наявність якої дозволяє вважати встановленими з відповідним ступенем вірогідності фактичні підстави процесуального рішення [6, с. 6–7].

Передумовою такого розуміння меж доказування, вочевидь, були відповідні положення теорії кримінального процесу (оскільки Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) 1960 року прямо не закріплював критерії оцінки доказів), а згодом і положення кримінального процесуального закону (ч. 1 ст. 94 КПК України) щодо достатності доказів як критерію оцінки їх сукупності.

Аналіз наведених та інших визначень меж доказування, а також змісту їх співвідношення із предметом і метою доказування залишає відкритим питання щодо того, чи є межі доказування межами власне доказування (у контексті предмета доказування як обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, встановлених ч. 1 ст. 91 КПК України), чи межами доказування як встановлення обставин, які мають значення для кримінального провадження (у контексті мети кримінального процесуального доказування, визначеної у ч. 2 ст. 91 КПК України).

Формулювання відповіді на це питання передбачає необхідність з'ясування співвідношення понять «обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні» і «обставини, які мають значення для кримінального провадження».

Варто зауважити, що сам законодавець у питанні нормативного найменування рівня встановлення фактів і обставин у сфері доказування використовує різні поняття: «обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні» (ст. 91 КПК України), «обставини, що мають значення для кримінального провадження» (ч. 2 ст. 91 КПК України), «обставини, що підлягають встановленню» (ст.ст. 485, 505 КПК України), «з'ясування обставин вчинення суспільно небезпечного діяння та особи неповнолітнього» (ч. 2 ст. 499 КПК України) тощо.

Очевидно, що у будь-якому разі йдеться саме про доказування відповідних обставин, оскільки навряд чи можливим є встановлення необхідних обставин за допомогою даних, які не є доказами, з огляду на те, що встановлені обставини можуть стати фактичними підставами для прийняття важливих процесуальних рішень.

Підтвердженням такого висновку є, зокрема, положення ст. 92 КПК України щодо обов'язку доказування. У цій статті йдеться про обов'язок доказування не тільки обставин, передбачених ст. 91 КПК України (тобто обставин, які підлягають доказуванню), а й належності та допустимості доказів (ч. 2).

Отже, окрім обставин, зазначених у ст.ст. 91, 485, 505 КПК України, слідчий, прокурор, зобов'язані доказувати й інші обставини, що є підставами для прийняття процесуальних рішень. І ці рішення далеко не завжди безпосередньо стосуються так званого «головного факту» – наявності чи відсутності події кримінального правопорушення та вини обвинуваченого у його вчиненні.

До числа таких рішень належать рішення слідчого судді, що ухвалюються за результатами розгляду ним клопотань сторони обвинувачення. Так, відповідно до ч. 5 ст. 132 КПК України під час розгляду питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження сторони кримінального провадження повинні подати слідчому судді або суду докази обставин, на які вони посилаються. Під час розгляду питання про застосування запобіжних заходів слідчий, прокурор повинні довести наявність передбачених законом ризиків, а також те, що встановлені під час розгляду клопотання про застосування запобіжних заходів обставини є достатніми для переконання, що жоден із поблагливіших запобіжних заходів не може запобігти доведеним під час розгляду ризику або ризикам (ч. 3 ст. 176 КПК України).

Так само потребує доказування відповідних обставин і встановлення підстав для прийняття рішень, що належать до компетенції слідчого та прокурора. Наприклад, фактичні підстави затримання уповноваженою службовою особою, що закріплені у чинному КПК України, за змістом і характером поділяють на дві групи. До першої групи належать підстави, передбачені п.п. 1 і 2 ч. 1 ст. 208 КПК України, встановлення яких вимагає від уповноваженої службової особи миттєвих оціночних дій процесуального характеру [7, с. 456; 8, с. 100]. До другої групи належать підстави, передбачені ч. 2, а також п. 3 ч. 1 ст. 208 КПК України, встановлення яких вимагає від уповноваженої службової особи глибокого аналізу відповідних обставин, доказування фактичних підстав затримання.

Слід зауважити, що навіть у випадках, передбачених п.п. 1 і 2 ч. 1 ст. 208 КПК України, хоча відповідні обставини виникають в оперативній ситуації і вимагають невідкладного реагування з боку уповноваженої службової особи, однак у разі прийняття процесуального рішення про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину на строк до 72 годин, відповідні фактичні підстави затримання мають бути вказані у протоколі затримання, тобто мають бути доказані наявними у матеріалах кримінального провадження фактичними даними. Саме ними і обґрунтовується затримання, перевірку чого має право вимагати затриманий (ч. 4 ст. 208 КПК України).

З огляду на сказане слід погодитись із концептуальним положенням, відповідно до якого «усе, що підлягає пізнанню у кримінальному процесі, має бути доказано у встановленому законом порядку, тобто включене до предмета доказування <...> і навпаки, усе, що належить до предмета доказування, має бути належним чином пізнане та засвідчене за допомогою доказів» [9, с. 50]. Як вказує В.Г. Гончаренко, ми повинні твердо пам'ятати, що кримінальне судочинство побудовано на юридичному доказуванні як окремому випадку загальнолюдського пізнання, в результаті якого повинна бути встановлена об'єктивна істина щодо наявності чи відсутності в діянні особи, відносно якої проводилось судочинство, складу злочину [10, с. 121].

Отже, у широкому значенні поняття предмета доказування та предмета пізнання у кримінальному провадженні слід розглядати як тотожні. Відповідно і межі доказування є межами пізнання відповідних обставин.

Слід звернути увагу і на те, що навіть окремі з обставин, передбачених ч. 1 ст. 91 КПК України, які визначаються у теорії кримінального процесу як предмет доказування (передбачена законом сукупність обставин, які підлягають обов'язковому встановленню у кожній кримінальній справі з метою її правильного вирішення [11, с. 32]), не завжди підлягають обов'язковому доказуванню у кожному кримінальному провадженні.

Так, не у кожному кримінальному провадженні доказуються обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру (а лише у кримінальному провадженні про застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру), обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності (лише у випадках, передбачених законом України про кримінальну відповідальність) тощо.

У цьому аспекті цілком справедливою та обґрунтованою видається позиція В.Г. Гончаренка щодо визнання предметом доказування у кримінальному судочинстві фактичного складу злочину, який є підставою кримінальної відповідальності особи і встановлюється за визначеними в КПК процедурами шляхом виявлення й дослідження фактів і обставин, які створюють неспростовну систему доказів, що охоплюють повністю склад злочину та інші дані, необхідні для прийняття остаточного рішення у справі [10, с. 121–122].

Висновки. Таким чином, встановлення обставин, які мають значення для кримінального провадження, обумовлює необхідність здійснення доказування фактичних підстав ухвалення будь-яких процесуальних рішень. Отже, доказування у кримінальному провадженні здійснюється в межах обставин, які є необхідними та достатніми для прийняття процесуальних рішень.

Список використаних джерел:

1. Миньковский Г.М. Пределы доказывания в советском уголовном процессе. М.: Госюриздат, 1956. 115 с.
2. Белкин Р.С., Винберг А.И., Дорохов В.Я., Карнеева Л.М., Кочаров Г.И., Миньковский Г.М., Михайловская И.Б. Теория доказательств в советском уголовном процессе. 2-е изд., испр. и доп. / ред. Н.В. Жогин. М.: Юрид. лит., 1973. 736 с.
3. Михеенко М.М. Доказывание в советском уголовном судопроизводстве. К.: Вища школа, 1984. 133 с.
4. Стахівський С.М. Кримінально-процесуальні засоби доказування: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09; Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2005. 30 с.
5. Конюшенко Я.Ю. Доказування на досудовому провадженні у кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09; Акад. упр. МВС України. Київ, 2010. 20 с.
6. Гнатенко В.С. Межі доказування у кримінальному провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 16 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. Київ: Юстініан, 2012. 1224 с.
8. Шульга О.В. Фактичні підстави затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину. Підприємництво, господарство і право. 2014. № 2. С. 98–101.
9. Кокорев Л.Д., Кузнецов Н.П. Уголовный процесс: доказательства и доказывание. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1995. 272 с.
10. Гончаренко В.Г. Предмет доказування в кримінальному судочинстві. Вісник Академії адвокатури України. 2011. Ч. 1(20). С. 120–122.
11. Стахівський С.М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування: монографія. Київ: Нац. академія внутр. справ України, 2005. 272 с.